

- ▶ فصلنامه علمی - پژوهشی روانشناسی دانشگاه تبریز
- ▶ سال چهارم شماره ۱۴، تابستان ۱۳۸۸

فصلنامه علمی - پژوهشی روانشناسی دانشگاه تبریز

سال چهارم شماره ۱۴ تابستان ۱۳۸۸

بررسی رابطه‌ی خود اثرمندی و طرد همسالان در نوجوانان

دکتر کارینه طهماسیان - دکترای روانشناسی بالینی، عضو هیئت علمی پژوهشکده‌ی خانواده‌درمانی دانشگاه شهید بهشتی
مریم غلامرضایی - دانشجوی کارشناسی ارشد خانواده‌درمانی دانشگاه شهیدبهشتی

چکیده

هدف اصلی این پژوهش بررسی رابطه‌ی میان چهار بعد خوداثرمندی (خوداثرمندی اجتماعی، تحصیلی، هیجانی و جسمانی) با طرد همسالان در نوجوانان است. جامعه‌ی آماری پژوهش تمام دانش‌آموزان مقطع متوسطه و پیش‌دانشگاهی شهر تهران در سال تحصیلی ۱۳۸۳-۸۴ است. نمونه‌ی پژوهش حاضر ۳۸۵ نفر (۲۰۸ دختر و ۱۷۷ پسر، با میانگین سنی ۱۶/۵ و انحراف استاندارد ۱/۱۴) می‌باشد که با روش نمونه‌گیری خوشه‌ای چند مرحله‌ای انتخاب شد و مورد بررسی قرار گرفت. در این پژوهش از پرسشنامه‌ی خوداثرمندی کودکان و نوجوانان، پرسشنامه خوداثرمندی جسمانی و پرسشنامه طرد همسالان استفاده شده است. داده‌های به دست آمده با استفاده از رگرسیون گام به گام تحلیل گردید. نتایج نشان داد که خوداثرمندی اجتماعی و جسمانی با طرد همسالان رابطه‌ی غیرمستقیم و معنادار دارد، در حالی که در خوداثرمندی تحصیلی و هیجانی این رابطه دیده نشد. به علاوه در اوایل نوجوانی، خوداثرمندی هیجانی نیز پیش‌بینی‌کننده‌ی طرد همسالان است. به علاوه، یافته‌ها با در نظر گرفتن جنس نیز جداگانه بررسی گردید و نتایج و تلویحات آن مورد بحث قرار گرفت.

واژگان کلیدی: خوداثرمندی، طرد همسالان، نوجوانان.

برطبق دیدگاه بندورا^۱ (۱۹۹۹) باور به اثرمندی فردی عنصری کلیدی در عاملیت انسانی است. از نظر وی باور فرد به توانمندی خود (خوداثرمندی) در کنترل بر محیط و رویدادهای زندگی قدرتمندترین تأثیر را در تعیین‌کنندگی رفتار انسانی دارد. خوداثرمندی^۲ به معنای ادراک فرد از توانایی خود در انجام یک فعالیت، ایجاد یک پیامد و مقابله و کنترل یک موقعیت است (بندورا، ۱۹۹۷). به عبارت دیگر خودکارآمدی باور محکم به شایستگی‌هایی است که بر پایه ارزیابی منابع گوناگون اطلاعات درباره‌ی توانایی‌هایمان به دست آمده است (موریس^۳، ۲۰۰۱). از نظر بندورا (بندورا و همکاران، ۱۹۹۶) تا زمانی که مردم معتقد نباشند که می‌توانند با اعمالشان اثرات مطلوب بگذارند، انگیزه چندانی برای عمل کردن ندارند. نتایج تحقیقات گوناگون آشکار ساخته است که باورهای اثرمندی، نقش قابل توجهی بر رشد سازگاری انسان می‌گذارد (بندورا، ۱۹۹۶). پژوهش‌ها نشان داده است که میزان خوداثرمندی عامل مهمی در پیش‌بینی طیفی از رفتارهاست. (اهرنبرگ^۴ و همکاران ۱۹۹۱) همچنین باورهای خوداثرمندی بر انتخاب‌های افراد نیز تأثیر می‌گذارد. بدین معنا که افراد تمایل دارند در فعالیت‌هایی درگیر شوند که در آن احساس شایستگی می‌کنند و از فعالیت‌هایی که در آن احساس اثرمندی نمی‌کنند اجتناب می‌ورزند. باورهای خوداثرمندی تعیین می‌کند که فرد برای انجام یافتن کاری چقدر تلاش می‌کند و هنگامی که با مانع‌هایی روبه‌رو می‌شود چقدر پشتکار نشان می‌دهد و چقدر در موقعیت‌های ناسازگار مقاومت می‌کند (پاجارز و اسکانک^۵، ۲۰۰۱).

نوجوانان به دلیل دوره‌ی رشدی خاص خود ناچارند با رویدادهای انتقالی بسیاری از نظر بیولوژیک، تحصیلی و اجتماعی روبه‌رو شوند. آنان می‌بایست راه‌حلهایی برای حل مشکلات و مقابله با آنها بیابند. موفقیت آنان در چالش‌های بی‌شمار این دوره‌ی رشدی

1- Bandura
3- Muris
5- Pajares & Schunk

2- Self-efficacy
4- ehrenberg

فصلنامه علمی - پژوهشی روانشناسی دانشگاه تبریز

سال چهارم شماره ۱۴، تابستان ۱۳۸۸

به میزان خود اثرمندی آنان ارتباط دارد (اهرنبرگ و همکاران ۱۹۹۱، ریچارد سون^۱، ۱۹۹۹). هنگامی که کودک وارد نوجوانی می‌شود، نقش همسالان در زندگی وی افزایش می‌یابد. بنابراین توجه وی به پذیرش یا طرد همسالان نیز بیشتر می‌گردد. به ویژه که انتقال نوجوان از راهنمایی به دبیرستان معمولاً موجب از بین رفتن یا دگرگون شدن شبکه‌های اجتماعی وی می‌شود و نوجوان را با همسالان جدید و احتمالاً با تغییراتی در رفتار همسالان نسبت به وی مواجه می‌کند. (لاندن^۲ و همکاران، ۲۰۰۷) تحقیقات پیوسته نشان داده است که روابط با همسالان در مسایلی مانند بزهکاری و ترک تحصیل تأثیر معناداری دارد. (پارکر و آشر^۳ ۱۹۸۷) کودکانی که در روابط با همسالان خود توفیق داشته‌اند، بیشتر در مسیر سلامت روان‌شناختی و سازگاری روانی قرار داشته‌اند. در حالی که آنان که در سازگاری با همسالان نشان موفق نبوده‌اند، در معرض رفتارهای ناسازگار بوده‌اند. در پژوهشی، ۲۵٪ از کودکانی که مورد طرد همسالان قرار گرفته بودند، متعاقب آن ترک تحصیل کرده بودند، در حالی که برای گروه کنترل این رقم به ۸٪ کاهش می‌یافت. (پتریدز^۴ و همکاران، ۲۰۰۶).

در پژوهش حاضر رابطه‌ی میان چهار بعد خوداثرمندی اختصاصی یعنی خوداثرمندی اجتماعی، تحصیلی، هیجانی و جسمانی با طرد همسالان در نوجوانی بررسی شده است. هم‌چنانکه گفته شد، طرد همسالان در نوجوانی نقشی مهم در پیش‌بینی ناسازگاری‌های اجتماعی، روانی و مشکلات تحصیلی نظیر ترک تحصیل دارد (یون^۵ و همکاران). از آنجا که موفقیت نوجوانان در چالش‌های این دوره رشدی به میزان خوداثرمندی آنان بستگی دارد و با توجه به اینکه در دوران نوجوانی، همسالان بیشترین منبع اطلاعات را برای ارزیابی خوداثرمندی فراهم می‌کنند، می‌توان به ضرورت این پژوهش پی برد.

1- Richardson
3- Parker & Asher
5- Yoon, et al, 2000

2- London
4- Petrides

همچنانکه گفته شد، خوداثرمندی اجتماعی، تحصیلی، هیجانی و جسمانی از مهم‌ترین حیطه‌های خوداثرمندی در نوجوانی است (موریس، ۲۰۰۱). بر طبق مدل سلسله مراتبی شاولسون و همکاران (به نقل از پاچارز و شانک، ۲۰۰۱) خوداثرمندی اجتماعی، تحصیلی، هیجانی و جسمانی از مهم‌ترین حیطه‌های خوداثرمندی در نوجوانان است. خوداثرمندی اجتماعی به معنای ادراک فرد از توانمندی خود در رسیدن به معیارها و ارتباطات اجتماعی است (موریس، ۲۰۰۱). خوداثرمندی تحصیلی به معنای ادراک فرد از توانمندی خود در یادگیری و حل مسائل تحصیلی و دستیابی به موفقیت‌های تحصیلی است (بندورا و همکاران ۱۹۹۹) و خوداثرمندی هیجانی نیز به معنای ادراک فرد از توانمندی خود در کنترل و مدیریت هیجانات و افکار منفی است و در آخر خوداثرمندی جسمانی به معنای ادراک فرد از توانایی جسمی، انجام مهارت‌های فیزیکی و تأثیرگذاری مثبت جسمانی است (رایکمن^۱ و همکاران، ۱۹۸۲).

در تحقیقی که بندورا و همکاران (۱۹۹۶) انجام دادند، آشکار گشت که نوجوانانی که خوداثرمندی تحصیلی و اجتماعی بیشتری دارند، بیشتر مورد پذیرش همسالان خود قرار می‌گیرند. خودکارآمدی اجتماعی در پذیرش همسالان هم تأثیر مستقیم دارد و هم تأثیر غیرمستقیم. تأثیر غیرمستقیم آن از طریق رفتارهای مثبت اجتماعی و آرمان‌های تحصیلی است اما خوداثرمندی تحصیلی تنها از طریق رفتارهای اجتماعی و آرمان‌های تحصیلی در پذیرش همسالان تأثیر می‌گذارد. از آنجا که خوداثرمندی اجتماعی به ظرفیت ادراک شده برای رابطه با همسالان و مدیریت انواع تعارض‌های بین فردی اطلاق می‌شود (بندورا و همکاران، ۱۹۹۶) کودکانی که خوداثرمندی اجتماعی بیشتری دارند در ایجاد روابط اجتماعی موفق‌ترند. خوداثرمندی اجتماعی روابط حمایتی را در زمینه‌های مثبت اجتماعی تقویت می‌کند و از طریق جهت‌گیری‌های مثبت اجتماعی، مانند یاری رساندن، سهیم شدن و همکاری، کودکان به همسالان خود می‌پیوندند و همسالان ترجیح می‌دهند در امور تحصیلی و اجتماعی از آنان پیروی کنند. برعکس اگر

1- Ryckman

- ▶ فصلنامه علمی - پژوهشی روانشناسی دانشگاه تبریز
- ▶ سال چهارم شماره ۱۴، تابستان ۱۳۸۸

کودکان به شیوه‌ای رفتار کنند که از نظر اجتماعی، بیگانه یا منحرف است، همسالان مکرر آنان را طرد می‌کنند (بندورا و همکاران ۱۹۹۹).

در تحقیق مربوط به خود ادراکی‌های مربوط به هیجان^۱ آشکار گشت که خود اثرمندی هیجانی صفتی^۲ بر روابط با همسالان در مدرسه تأثیر می‌گذارد.

افرادی که در این سازه در طیف بالاتری قرار داشتند، در مقایسه با کسانی که نمره پایین گرفته بودند، از سوی همسالان دارای قدرت مدیریت و همکاری بیشتری دانسته شدند (پتریدز و همکاران، ۲۰۰۶).

در پژوهشی که طهماسیان (۱۳۸۶) انجام داد، آشکار گشت که نوجوانانی که باور به اثرمندی در ارائه‌ی مهارت‌های جسمانی و کسب ارزیابی مثبت ندارند، از بسیاری از فعالیت‌های گروهی همسالان اجتناب می‌کنند، از طرف دیگر برای پذیرفته شدن در گروه همسالان نوجوان می‌بایست حس قوی از اثرمندی در ارائه مهارت‌های جسمی و تحت تأثیر قرار دادن دیگران برای ارزیابی مثبت داشته باشد.

با توجه به اهمیت چهار حیطه‌ی ذکر شده خوداثرمندی در نوجوانی، هدف از پژوهش حاضر بررسی ارتباط چهاربعد خوداثرمندی و طرد همسالان در میان نوجوانان دختر و پسر ۱۴ تا ۱۸ ساله است. دستیابی به پاسخ این سوال که «کدام بعد خوداثرمندی پیش‌بینی‌کننده‌ی قوی‌تری برای طرد همسالان است» هدف اصلی پژوهش حاضر می‌باشد. به‌علاوه این پژوهش به بررسی پاسخ چند سوال دیگر نیز می‌پردازد: اول اینکه کدام بعد خوداثرمندی پیش‌بینی‌کننده‌ی قوی‌تری برای طرد همسالان در دختران و پسران است؟ دوم اینکه: کدام بعد خوداثرمندی پیش‌بینی‌کننده‌ی قوی‌تری برای طرد همسالان در اوایل و اواخر نوجوانی است؟ و در آخر اینکه:

کدام بعد خوداثرمندی پیش‌بینی‌کننده‌ی قوی‌تری برای طرد همسالان در اوایل و اواخر نوجوانی در دختران و پسران است؟

1- Emotion-related self perception

2- Trait emotion self-efficacy

روش

جامعه و نمونه‌ی آماری

جامعه‌ی آماری این پژوهش شامل کلیه دانش‌آموزان دختر و پسر پایه‌های اول، دوم و سوم دبیرستان و پیش‌دانشگاهی شهر تهران در مناطق نوزده‌گانه آموزش و پرورش در سال تحصیلی ۸۴-۱۳۸۳ است. نمونه‌ی پژوهش حاضر شامل ۳۸۵ دانش‌آموز است که ۱۷۷ نفر آنان پسر و ۲۰۸ نفر دختر می‌باشند (با میانگین سنی شانزده و نیم سال و انحراف استاندارد سنی یک و چهارده صدم). این نمونه با روش نمونه‌گیری خوشه‌ای چند مرحله‌ای انتخاب شده و مورد بررسی قرار گرفته است.

ابزارهای پژوهش

پرسشنامه خوداثرمندی کودکان و نوجوانان^۱: این پرسشنامه توسط موریس (۲۰۰۱) برای ارزیابی حس خوداثرمندی کودکان و نوجوانان در سه حیطه‌ی اجتماعی، تحصیلی و هیجانی تهیه شده است. این پرسشنامه که براساس پرسشنامه خوداثرمندی بندورا (۱۹۹۶) بدست آمده است دارای ۲۳ ماده است که از سه خرده‌آزمون خوداثرمندی اجتماعی، تحصیلی و هیجانی تشکیل شده است. پایایی سه عامل این پرسشنامه ۰/۷، پایایی خوداثرمندی اجتماعی ۰/۷۸، خوداثرمندی تحصیلی ۰/۸۷ و خوداثرمندی هیجانی ۰/۸ گزارش شده است. (موریس ۲۰۰۱)

در پژوهشی در ایران پایایی آزمون برابر ۰/۸۹ برای کل آزمون، ۰/۸۲ برای خرده‌آزمون خوداثرمندی اجتماعی، ۰/۸۷ برای خرده‌آزمون اثرمندی تحصیلی، ۰/۸۸ برای خوداثرمندی هیجانی محاسبه شد و ثبات درونی آن‌ها با آلفای کربنباخ ۰/۶۶ برای خرده‌آزمون خوداثرمندی اجتماعی، ۰/۷۴ برای خرده‌آزمون خوداثرمندی تحصیلی، و ۰/۸۴ برای خرده‌آزمون خوداثرمندی هیجانی محاسبه شد (طهماسیان، ۱۳۸۷).

1- Self-efficacy Questionnaire-children

فصلنامه علمی - پژوهشی روانشناسی دانشگاه تبریز

سال چهارم شماره ۱۴، تابستان ۱۳۸۸

پرسشنامه خوداثربندی جسمانی^۱: این پرسشنامه دارای دو خرده‌آزمون است. ده ماده آن مربوط به خرده‌آزمون توانمندی جسمانی است و احساس فرد را در توانمندی جسمانی و اعتماد وی در انجام کارهایی که نیازمند مهارت جسمانی است می‌سنجد و دوازده ماده آن مربوط به خرده‌آزمون توان ارائه‌ی توانمندی جسمانی است و به حسن اعتماد و اطمینان فرد در ارائه‌ی مهارت‌های فیزیکی خود و ارزیابی مثبت دیگران از توانمندی‌های جسمانی اشاره دارد. در پژوهشی که رایکمن (۱۹۸۲) انجام داد، ضریب آلفای کرونباخ برای خرده‌آزمون اول را برابر با ۰/۸۱ و برای خرده‌آزمون دوم برابر با ۰/۸۴ و برای کل آزمون برابر ۰/۷۴ گزارش می‌دهد.

در ایران، طهماسیان (۱۳۸۴) پایایی آزمون را برابر با ۰/۸۱ در کل آزمون و ثبات درونی آن را با آلفای کرونباخ برابر ۰/۶۷ محاسبه کرد.

پرسشنامه طرد همسالان^۲: این پرسشنامه محقق ساخته است و با توجه به فقدان پرسشنامه‌ای متناسب با وضعیت فرهنگی ایران تهیه شده است. پایایی این آزمون از طریق آزمون - بازآزمون به فاصله دو هفته در ۴۳ دانش‌آموز تهرانی مقطع دبیرستان برابر با ۰/۹۳ و ثبات درونی آن با آلفای کرونباخ ۰/۹۱ محاسبه گردید. تحلیل عاملی آزمون نشان داد که این آزمون از دو عامل طرد همسالان و پذیرش همسالان تشکیل شده است. (طهماسیان، ۱۳۸۴)

یافته‌ها

برای مقایسه میزان طرد همسالان در دو جنس و در مقاطع تحصیلی مختلف به ترتیب از آزمون t و آزمون واریانس یک راهه استفاده شد. یافته‌های جدول ۱ نشان می‌دهد که میزان طرد همسالان در دو جنس متفاوت است به گونه‌ای که طرد همسالان در پسران به طور معناداری بیشتر است. اما تفاوت معناداری میان طرد همسالان در مقاطع تحصیلی مختلف (اول، دوم، سوم دبیرستان و پیش‌دانشگاهی) بدست نیامد (جدول ۲).

1- Physical self-efficacy Questionnaire

2- Peer rejection Questionnaire

جدول شماره ۱) نتایج آزمون t برای مقایسه میانگین به نمرات طرد همسالان

جنسیت	تعداد	میانگین	انحراف معیار	df	t	سطح معناداری یک طرفه
زن	۱۵۷	۳۲/۷۲	۱۰/۰۴	۳۵۱	-۲/۳۸۹	۰/۰۰۹
مرد	۱۹۶	۳۵/۲۸	۹/۹۳			

جدول شماره ۲) نتایج تحلیل واریانس یک راهه برای مقایسه میانگین نمرات طرد همسالان در مقاطع تحصیلی مختلف

مجموع مجذورات (ss)	df	Ms	F	سطح معناداری
۲۵۵/۲۴	۳	۸۵/۰۸	۰/۸۴	۰/۴۷۲
۳۵۲۸۴/۳۹	۳۴۹	۱۰۱/۱		
۳۵۵۳۹/۶۳	۳۵۲			

برای بررسی سوال اصلی پژوهش - کدام بعد خودآزمندی پیش‌بینی‌کننده‌ی قوی‌تری برای طرد همسالان است؟ - از روش رگرسیون گام به گام استفاده شد. خلاصه نتایج در جدول زیر آمده است:

جدول شماره ۳) نتایج تحلیل رگرسیون متغیر طرد همسالان

مدل	متغیر پیش‌بینی	b	t	سطح معناداری	ضریب تعیین	خطای معیار
۱	خودآزمندی اجتماعی	-۱/۴۱۶	۲۶/۲۵۶	۰/۰۰۰	۰/۴۳	۷/۵۸
۲	خودآزمندی اجتماعی	۱/۱۵۲	-۱۰/۸۳	۰/۰۰۰	۰/۴۸	۷/۲۷
	خودآزمندی جسمانی	-۰/۲۴۶	-۵/۰۶	۰/۰۰۰		

همان‌گونه که در جدول ۳ مشاهده گردید، با توجه به ضریب رگرسیون و سطح معناداری t، تنها رابطه‌ی خودآزمندی اجتماعی و خودآزمندی جسمانی با طرد همسالان معکوس و معنادار است ($P < ۰/۰۰$) در حالی که رابطه‌ی دیگر متغیرهای پیش‌بین با طرد همسالان معنادار نیست. متغیر خودآزمندی اجتماعی به تنهایی ۴۳٪

- فصلنامه علمی - پژوهشی روانشناسی دانشگاه تبریز
 ► سال چهارم شماره ۱۴، تابستان ۱۳۸۸

از واریانس طرد همسالان را پیش‌بینی می‌کند به علاوه خودآثرمندی اجتماعی همراه با خودآثرمندی جسمانی ۴۸٪ از واریانس طرد همسالان را پیش‌بینی می‌نماید.

برای بررسی سوال دوم و با این فرض که رابطه میان طرد همسالان و چهاربعد خودکارآمدی در دختران و پسران متفاوت است، از دو تحلیل رگرسیون چندمتغیری جداگانه برای دختران و پسران استفاده شد. در این تحلیل زمانی که متغیرهای پیش‌بین، جداگانه برای دختران و پسران وارد معادله رگرسیون شد، رابطه‌ی خودآثرمندی هیجانی نیز با طرد همسالان معنادار گردید. با توجه به جدول ۴ در دختران، ۵۲٪ از واریانس طرد همسالان را خودآثرمندی اجتماعی، ۵۵٪ را خودآثرمندی اجتماعی و جسمانی و ۵۷٪ را خودآثرمندی اجتماعی، جسمانی و هیجانی به خود اختصاص دادند. در حالی که در پسران، خودآثرمندی اجتماعی ۳۶٪، خودآثرمندی اجتماعی و جسمانی ۴۱٪ و خودآثرمندی اجتماعی، جسمانی و هیجانی ۴۳٪ از واریانس طرد همسالان را پیش‌بینی می‌کنند.

جدول شماره‌ی (۴) تحلیل رگرسیون متغیر طرد همسالان براساس جنسیت

مدل	تغییر پیش‌بین	b	t	sig	ضرب تعیین
زن	۱ خودآثرمندی اجتماعی	-۱/۵۵	-۱۱/۵۴	۰/۰۰۰	۰/۵۲
	۲ خودآثرمندی اجتماعی	-۱/۲۹	-۸/۴۶	۰/۰۰۰	۰/۵۵
	۳ خودآثرمندی جسمانی	-۰/۲۱	-۳/۲۴	۰/۰۰۲	
	۳ خودآثرمندی اجتماعی	-۱/۳۸	-۶/۴۳	۰/۰۰۰	
	خودآثرمندی جسمانی	-۰/۲۵	-۲/۶۹	۰/۰۰۰	۰/۵۷
	خودآثرمندی هیجانی	۰/۳۳	۲/۲۵	۰/۰۲۶	
جنسیت	۱ خودآثرمندی اجتماعی	-۱/۲۸	-۹/۴۲	۰/۰۰۰	۰/۳۶
	۲ خودآثرمندی اجتماعی	-۱/۰۲	-۷/۰۰۱	۰/۰۰۰	۰/۴۱
	خودآثرمندی جسمانی	-۰/۲۶۷	-۳/۸۶	۰/۰۰۰	
	۳ خودآثرمندی اجتماعی	-۰/۹۳	-۶/۱۲	۰/۰۰۰	
	خودآثرمندی جسمانی	-۰/۲۳	-۳/۳۴	۰/۰۰۰	۰/۴۳
	خودآثرمندی هیجانی	-۰/۲۸۴	-۲/۱۶	۰/۰۳۲	

به همین ترتیب برای بررسی سوال سوم و با این فرض که رابطه‌ی میان طرد همسالان و چهار بعد خودکارآمدی در اوایل و اواخر نوجوانی متفاوت است، از دو تحلیل رگرسیون چندمتغیری جداگانه در اوایل نوجوانی (زیر ۱۶ سال و ۱۶ سال) و اواخر نوجوانی (۱۷ و ۱۸ سال) استفاده شد. همچنین برای چهار مقطع تحصیلی مختلف نیز از تحلیل رگرسیون جداگانه استفاده کردیم. با توجه به جدول ۵ در اوایل نوجوانی خودآثرمندی اجتماعی ۴۷٪ و خودآثرمندی اجتماعی و جسمانی با هم ۵۴٪ از واریانس طرد همسالان را پیش‌بینی می‌کند. اما در اواخر نوجوانی خودآثرمندی اجتماعی ۴۱٪ و خودآثرمندی اجتماعی به همراه خودآثرمندی جسمانی ۴۵٪ از واریانس طرد همسالان را پیش‌بینی می‌کند.

جدول شماره ۵ (۵) تحلیل رگرسیون متغیر طرد همسالان براساس دوره‌ی نوجوانی

مدل	متغیر پیش‌بین	B	t	sig	ضریب تعیین
۱	خودآثرمندی اجتماعی	-۱/۴۴	-۱۰/۶۶	۰/۰۰۰	۰/۴۷
	خودآثرمندی اجتماعی	-۱/۱۱	-۷/۵۱	۰/۰۰۰	۰/۵۴
۲	اجتماعی	-۰/۲۸	-۴/۳۱	۰/۰۰۰	۰/۴۱
	خودآثرمندی جسمانی	-۱/۳۸	-۱۰/۳۷	۰/۰۰۰	
۱	خودآثرمندی اجتماعی	-۱/۱۵	-۷/۸۸	۰/۰۰۰	۰/۴۵
	اجتماعی	-۰/۲۱	-۳/۲	۰/۰۰۲	
۲	خودآثرمندی جسمانی				

- فصلنامه علمی - پژوهشی روانشناسی دانشگاه تبریز
 سال چهارم شماره ۱۴، تابستان ۱۳۸۸

جدول شماره ۶ (۶) تحلیل رگرسیون متغیر طرد همسالان براساس مقاطع تحصیلی

مدل	متغیر پیش بین	B	t	Sig	ضریب تعیین
۱	خودآثرمندی اجتماعی	-۱/۴۳	-۶/۹۵	۰/۰۰۰	۰/۴۱
۲	خودآثرمندی اجتماعی	-۰/۹۷	-۴/۷۲	۰/۰۰۰	۰/۵۶
	خودآثرمندی جسمانی	-۰/۴۲	-۴/۷۱	۰/۰۰۰	
۱	خودآثرمندی اجتماعی	-۱/۳۶	-۹/۵۴	۰/۰۰۰	۰/۵۶
۱	خودآثرمندی اجتماعی	-۱/۷۹	-۸/۳۷	۰/۰۰۰	۰/۴۹
	خودآثرمندی اجتماعی	-۱/۵۲	-۶/۴۸	۰/۰۰۰	
۲	خودآثرمندی جسمانی	-۰/۲۵	-۲/۳۹	۰/۰۱۹	۰/۵۳
۱	خودآثرمندی اجتماعی	-۱/۱۴	-۵/۷۹	۰/۰۰۰	۰/۳۴
۲	خودآثرمندی اجتماعی	-۱/۰۸	-۵/۶۳	۰/۰۰۰	۰/۴۰
	جنسیت	۵/۰۹	۲/۳۹	۰/۰۲۰	

جدول ۶ نشان می‌دهد که در مقطع تحصیلی اول دبیرستان خودآثرمندی اجتماعی ۴۱٪ و خودآثرمندی اجتماعی و جسمانی با هم ۵۶٪ از واریانس طرد همسالان را پیش‌بینی می‌کند. در حالی که در مقطع دوم دبیرستان خودآثرمندی اجتماعی به تنهایی ۵۶٪ از واریانس طرد همسالان را پیش‌بینی می‌کند. و در مقطع سوم دبیرستان خودآثرمندی اجتماعی و جسمانی ۵۳٪ از واریانس طرد همسالان را پیش‌بینی می‌کند. در مقطع پیش‌دانشگاهی خودآثرمندی اجتماعی تنها ۳۴٪ از واریانس طرد همسالان را پیش‌بینی می‌کند. در این مقطع جنسیت همراه با خودآثرمندی اجتماعی ۴۰٪ از این واریانس را پیش‌بینی می‌نماید و در آخر برای بررسی سوال آخر - کدام بعد خودآثرمندی پیش‌بینی‌کننده قوی‌تری برای طرد همسالان در دختران و پسران در اوایل و اواخر نوجوانی است؟ - از ۴ تحلیل رگرسیون جداگانه استفاده شد. همان‌گونه که در جدول ۷ مشاهده می‌شود. در اوایل نوجوانی هم در دختران و هم در پسران، خودآثرمندی اجتماعی، جسمانی و هیجانی پیش‌بینی‌کننده طرد همسالان است اما در اواخر نوجوانی هم در دختران و هم در پسران فقط خودآثرمندی اجتماعی و جسمانی پیش‌بینی‌کننده طرد همسالان است.

جدول شماره ۷) تحلیل رگرسیون متغیر طرد همسالان براساس جنسیت و دوره نوجوانی

مدل	متغیر پیش‌بین	B	t	Sig	ضریب تعیین
زن	۱ خوداثرمندی اجتماعی	-۱/۴۹	-۸/۸	۰/۰۰۰	۰/۵۱
	۲ اوایل نوجوانی	خوداثرمندی اجتماعی	-۱/۱۸	-۵/۵۲	۰/۰۰۰
		خوداثرمندی جسمانی	-۰/۲۴	-۲/۵	۰/۰۱۵
	۳	خوداثرمندی اجتماعی	-۱/۲۹	-۶/۲۵	۰/۰۰۰
		خوداثرمندی جسمانی	-۰/۲۸	-۳/۰۵	۰/۰۰۳
	مرد	۱ خوداثرمندی هیجانی	۰/۵۶	۲/۷۶	۰/۰۰۸
۱ اوایل نوجوانی		خوداثرمندی اجتماعی	-۱/۶۳	-۸/۰۴	۰/۰۰۰
		خوداثرمندی اجتماعی	-۱/۴	-۶/۲۲	۰/۰۰۰
۲		خوداثرمندی جسمانی	-۰/۲۱	-۲/۱۶	۰/۰۳۵
		خوداثرمندی اجتماعی	-۱/۳۴	-۶/۴۶	۰/۰۰۰
مرد		۱ اوایل نوجوانی	خوداثرمندی اجتماعی	-۱/۰۲	-۴/۹۱
	خوداثرمندی جسمانی		-۰/۳۵	-۳/۷۹	۰/۰۰۰
	۳	خوداثرمندی اجتماعی	-۰/۹۳	-۴/۵۲	۰/۰۰۰
		خوداثرمندی جسمانی	-۰/۲۸	-۳	۰/۰۰۴
	۱ اوایل نوجوانی	خوداثرمندی هیجانی	-۰/۳۸	-۲/۱۶	۰/۰۳۴
		خوداثرمندی اجتماعی	-۱/۲۱	-۷/۰۳	۰/۰۰۰
۲	خوداثرمندی اجتماعی	-۱/۰۲	-۵/۳۴	۰/۰۰۰	
	خوداثرمندی جسمانی	-۰/۲۰	-۲/۱۹	۰/۰۳۱	

بحث و نتیجه‌گیری

همان گونه که پیش‌تر ذکر گردیده و با توجه به اهمیت نقش همسالان در رشد نوجوان، این پژوهش به بررسی این سوال پرداخته است که چه حیطه‌ای از خوداثرمندی (خوداثرمندی اجتماعی، تحصیلی، جسمانی، هیجانی) پیش‌بین قوی‌تری برای طرد همسالان در نوجوانی است. همچنانکه در بخش یافته‌ها نیز ذکر گردیده، خوداثرمندی اجتماعی و سپس خوداثرمندی جسمانی نسبت به دو حیطه دیگر خوداثرمندی پیش‌بین قوی‌تر بودند. برطبق نظر بندورا، نوجوانانی که خوداثرمندی اجتماعی بالاتری دارند در ایجاد روابط اجتماعی موفق‌ترند، این نوجوانان به واسطه خوداثرمندی اجتماعی بالا و از طریق رفتارهای مثبت اجتماعی، موجب جذب همسالان

- ▶ فصلنامه علمی - پژوهشی روانشناسی دانشگاه تبریز
- ▶ سال چهارم شماره ۱۴، تابستان ۱۳۸۸

خود می‌گردند و حمایت اجتماعی بیشتری کسب می‌کنند (بندورا و همکاران، ۱۹۹۶) همچنین از آنجا که در دوره نوجوانی داشتن مهارت‌های جسمانی و ارزیابی مثبت از ویژگی‌های جسمانی برای جذب همسالان اهمیت بسیار می‌یابد، خوداثرمندی جسمانی می‌تواند پیش‌بین قوی برای جذب همسالان یا طرد آنان باشد.

علی‌رغم یافته‌های بندورا (بندورا و همکاران، ۱۹۹۶) و تحقیقات دیگر (پتریدز، ۲۰۰۶) خوداثرمندی تحصیلی و هیجانی با طرد همسالان رابطه معناداری نداشت.

هنگامی که دو جنس جداگانه بررسی شد، خوداثرمندی هیجانی نیز رابطه معناداری با طرد همسالان یافت. نکته‌ی جالب اینکه در دختران، خوداثرمندی هیجانی رابطه‌ی مستقیم با طرد همسالان دارد (ضریب مثبت B) یعنی هرچه خوداثرمندی هیجانی بالا باشد طرد همسالان نیز بیشتر خواهد بود. در حالی که در پسران این رابطه مثل دیگر حیظه‌های معنادار خوداثرمندی، معکوس بود (ضریب منفی B). این یافته می‌تواند نشان دهد که طرد همسالان در دختران و پسران از ویژگی‌های متفاوتی برخوردار است.

به علاوه میزان طرد همسالان نیز در دختران و پسران متفاوت است. پسران بیشتر مورد طرد همسالان قرار می‌گیرند. این یافته با یافته‌های پژوهش‌های دیگر نیز همخوان است. (کیمل^۱، ۱۹۸۵).

زمانی که داده‌ها را در مقاطع تحصیلی مختلف بررسی کردیم نیز تفاوت‌های جالبی آشکار شد. به گونه‌ای که در سال دوم دبیرستان تنها خوداثرمندی اجتماعی است که با طرد همسالان رابطه‌ای معنادار دارد و در مقطع پیش دانشگاهی علاوه بر خوداثرمندی اجتماعی جنس نیز طرد همسالان را پیش‌بینی می‌کند. در این دو مقطع، دیگر خوداثرمندی جسمانی پیش‌بین معناداری برای طرد همسالان نمی‌باشد. همچنین آشکار شد که در اوایل نوجوانی، هم در دختران و هم در پسران علاوه بر خوداثرمندی

1- Kimmel

اجتماعی و جسمانی، خودآزمندی هیجانی نیز طرد همسالان را پیش‌بینی می‌کند، لیکن در اواخر نوجوانی خودآزمندی هیجانی دیگر با طرد همسالان رابطه‌ی معنادار ندارد.

با توجه به این یافته‌ها، می‌توان این گونه نتیجه گرفت که پیش‌بینی طرد همسالان از طریق خودآزمندی در دو جنس و در مقاطع تحصیلی مختلف در نوجوانی ویژگی‌های متفاوتی دارد و مسیرهای مختلفی را طی می‌کند. با این وجود در همه موارد، در نوجوانان خودآزمندی اجتماعی به طور ثابت پیش‌بینی کننده طرد همسالان است و خودآزمندی تحصیلی تأثیری در میزان طرد همسالان ندارد. به بیان دیگر، ادراک فرد از توانایی‌اش در یادگیری و رسیدن به موفقیت تحصیلی نمی‌تواند میزان طرد همسالان را پیش‌بینی کند. به علاوه با توجه به یافته‌ها، در مقطع تحصیلی اول دبیرستان، خودآزمندی (اجتماعی و جسمانی) ۵۶٪ از واریانس طرد همسالان را پیش‌بینی می‌کند، اما در مقطع پیش‌دانشگاهی خودآزمندی (اجتماعی) تنها ۳۴٪ از واریانس طرد همسالان را پیش‌بینی می‌نماید. اگرچه این تفاوت در تحقیق حاضر معنادار نیست، لیکن این فرض را به ذهن می‌رساند که در کودکی و در اوایل نوجوانی خودآزمندی رابطه قوی‌تری با طرد همسالان دارد و هرچه به سمت بزرگسالی پیش می‌رویم، مسایل دیگری در رابطه با همسالان (مثل جنسیت) مطرح می‌شود.

اگر چه از این پژوهش نمی‌توان نتیجه علی گرفت، اما این تحقیق می‌تواند تلویحاتی در زمینه افزایش سازگاری نوجوانان در محیط‌های اجتماعی داشته باشد. بخصوص، بالا بردن خودآزمندی اجتماعی و جسمانی در نوجوانانی که مشکلاتی در زمینه‌ی ارتباط با همسالان دارند، علاوه بر اینکه می‌تواند زمینه‌ی درمانی داشته باشد، از ایجاد مشکلات بعدی نوجوانان، مانند افسردگی، ترک تحصیل یا سوءمصرف مواد نیز می‌تواند پیش‌گیری کند.

تاریخ دریافت نسخه‌ی اولیه‌ی مقاله : ۸۷/۱۲/۲۴

تاریخ دریافت نسخه‌ی نهایی مقاله: ۸۸/۰۲/۱۳

تاریخ پذیرش مقاله: ۸۸/۰۴/۳۱

- ▶ فصلنامه علمی - پژوهشی روانشناسی دانشگاه تبریز
 - ▶ سال چهارم شماره ۱۴، تابستان ۱۳۸۸
-

References

منابع

- طهماسیان، کارینه (۱۳۸۴). مدل‌یابی خودآثرمندی در افسردگی نوجوانان بر مبنای مدل عاملیتی بندورا از افسردگی، پایان‌نامه دکتری روانشناسی بالینی، تهران، دانشگاه علوم بهزیستی و توان‌بخشی.
- طهماسیان، کارینه (۱۳۸۶). مدل‌یابی خودآثرمندی جسمانی در افسردگی نوجوانان بر مبنای مدل عاملیتی بندورا از افسردگی، فصلنامه توان‌بخشی، شماره ۸، ۳۹-۳۴.
- طهماسیان، کارینه (۱۳۸۷). اعتباریابی و هنجاریابی پرسشنامه خودآثرمندی کودکان و نوجوانان، مجله روانشناسی کاربردی، جلد چهارم، زیر چاپ.
- Bandura, A. (1977). Self-efficacy: Toward a Unifying Theory of Behavioral Change. *Psychological Review*, 84, 191-215.
- Bandura, A., Borboronelli, C., Caprara, G.V., & Pastorelli, C. (1996). Multifoceted Impact of self-Efficacy Beliefs on Academic Functioning. *Child Development*, 67, 1206-1222.
- Bandura, A., Pastorelli, C., Barbaranelli, C., Caprara, G.V., (1999). Self-efficacy Path Ways to Childhood Depression, *Journal of Personality and Social Psychobgy*, 76, 258-259.
- Ehrenberg, M.F. Cox, D.N., Koopman, R.F., (1991). The Relationship between Self-Efficacy and Depression in Adolescents, *Adolescence*, 26 (102), 361-374.
- Kimmel, D.C., (1985). *Adolescence: A Developmental Transition*, Second Edition, Lawerence Erlbawn Associates.
- London, B., Downey, G., Bonica, C. & Poltiu, I. (2007). Social Causes and Coasequences of Rejection Sensitivity, *Journal of Research on Adolescence*, 17(3), 481-506.
- Muris, P., Schmidt, H., Lambrichs, R. and Meesters, d. (2001). Protective and Vulnerability Factors of Depression in Normal Adoleccents, *Behavior Research and Therapy*, 30, 555-565.

- Muris, P. Schmidt, H., Lombrichs, R. and Meesters, d. (2001). Protective and Vulnerability Factors of Depression in Normal Adolescents, Behavior Research and Therapy, 39-555-565.
- Pajares, F. & Schunk, D.H., Self-Beliefs and School Success: Self- Efficacy, Self-Concept, and School Achievement, Chapter in R. Riding & S. Rayner (Eds), (2001) Perception (Pp 230-266), London: Ablex Publishing.
- Parker, J.G. & Asher, S.R. (1987). Peer Relations and Later Personal Adjustment, Are Low Accepted Children at Risk? Psychological Bulletin, 102, 357- 389.
- Petrides, K.V., Sangareau, Y., Furnham, A. & Fredorickson, N., (2001). Trait Emotional Intelligence and Children's Peer Relations at School, Social Development, 15(3), 537-547.
- Richardson, E.D. (1999). Adventure Based Therapy and Self-efficacy Theory: Test of a Treatment Model for Late Adolescents with Depressive Symptomatology, Dissertation of Virginia Polytechnic Institute and Dtate University.
- Ryck man, R.M., Robbins, M.A., Thornton, B., Cantrell, P., Development and Validation of Physical Self-efficacy Scale-Journal of Personality and Social Psycuology, 1982; 891-900.
- Yoon, J.S., Hughes, J.N., Cavell, T.A., Thompson, B. (2000). Social Cognitive Differences between Aggressive-rejected and Aggressive Nonrejected Children, Journal of School Psychology, 38(6), 551-570.